

Маалымат бюллетени №2, сентябрь 2017

“БОРБОРДУК АЗИЯДА ЖАКЫРЧЫЛЫКТЫ КЫСКАРТУУ” долбоору

МАЗМУНУ

Долбоордун кыскача сыпатталышы.....	3
Долбоордун башкы өнөктөштөрү.....	4
Долбоордун даректүү айылдары.....	5
Компонент 1 – Аярлуу кожолуктарга көмөк көрсөтүү.....	6
• Аярлуу кожолуктарга тоокканасы менен бирге күрп тоокторду жана жарты туннел түзүлүшүндөгү күнөскана берип, колдоо көрсөтүү.....	6
• Өз ара жардамдашуу топторунун (ӨЖТ) арасында тажрыйба алмашуу үчүн конференцияларды жүргүзүү.....	10
• Ийгилик окуясы – Бир күнөсканадан бир тонна жашылча алуу.....	12
Компонент 2 – Юридикалык жардам.....	13
• Уюштуруу түтүмү: Коомдордо укуктук жардам көрсөтүү модели.....	15
• Тегерек стол жана ток-шоу жергиликтүү тургундардын жер маселесине тиешелүү көйгөйлөрдү чечүүгө жардам берди.....	16
• «Жер тилкеси» ийгилик окуясы.....	17
• «Алты бала үчүн социалдык жөлөк пул» ийгилик окуясы.....	18
• Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин ижарага алууда аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө колдоо көрсөтүү.....	19
• Калктын социалдык аярлуу катмарлары үчүн укуктук нормативдик актылар.....	20

Бул маалымат бюллетени Big Lottery Fund тарабынан каржыланган «Борбордук Азияда жакырчылыкты кыскартуу» долбоорунун алкагында жарыкка чыгууда. Жарыяланган макалалар мазмунуна HelpAge International компаниясынын Кыргыз Республикасындагы филиалы жооптуу жана Big Lottery Fund уюмунун көз карашын билдирбейт.

Долбоор тууралуу учкай кеп...

2015-жылдын июль айынан тартып “Age International” (Эйдж Интернэшнл), “HelpAge International” (ХелпЭйдж Интернэшнл) уюму жана Баткен Айылдык Кеңеш Кызматы өнөктөштүк максатта Big Lottery Fund уюмунун каржылык колдоосу менен “Борбордук Азияда жакырчылыкты кыскартуу” долбоорун жүзөгө ашырып келүүдө. Долбоорду аткаруу мөөнөтү: 3 жылга эсептелген

Долбоордон күтүлгөн натыйжалар:

- 500 Көп муундуу кожолуктардын (КМК) тиричилик каражаттарынын туруктуулугун жана багбанчылыктарын жакшыртуу аркылуу тамак-аш азыктарын өндүрүүнү жана туура тамактанууну камсыздоо;
- 20 коомчулукка жаңыдан түзүлгөн Өз ара жардамдашуу топтору (ӨЖТ) аркылуу пенсия жана жөлөк пулдарды, анын ичинде майыптык боюнча пенсияларды жана социалдык жөлөк пулдарды алуудагы өз укуктарын билүүнү пара-юристтердин колдоосу менен ишке ашыруу, юридикалык кеңештерге жана маалыматтарга жетүүгө мүмкүнчүлүк түзүү;
- 20 ӨЖТ жана долбоордун өнөктөштөрү уюшулуп, тиричилик каражаттарынын туруктуулугун камсыздоо максатында жамааттардын керектүү ресурстарга жеткиликтүүлүгү боюнча саясат иштеп чыгып, аны аткарууда Өкмөттүн жергиликтүү жана улуттук органдарына таасир көрсөтүүгө аракеттенет..

Максаттуу топтор:

- 20 Өз ара жардамдашуу тобу (ӨЖТ), 40 параюрист, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, аксакалдар жана аялдар кеңштеринин, социалдык кызматкерлердин 160го жакын өкүлү.

Долбоор кызматын алуучулар:

- 500 көп муундуу кожолуктар (бир кожолукта орточо 5 адам болсо) болжолдуу түрдө түздөн-түз бенефициарлардын саны 2500гө жетет, 20 максаттуу коомчулуктан (ар бир коомчулуктан 4) 80 жаш курактагы адамдар жана болжол менен 134 420 кыйыр бенефициарлар (20 айылдын жалпы калкынын саны).

Долбоордун башкы өнөктөштөрү:

Донор: Big Lottery Fund уюму (Улуу Британия)

Эйдж Интернэшнл улгайган адамдарга колдоо көрсөткөн эл аралык уюм

ХелпЭйдж Интернэшнл эл аралык уюмунун Кыргызстандагы филиалы

Баткен Айылдык Кеңеш Кызматы

СКС Баткен

Долбоорду ишке ашырууга катышкан жергиликтүү өнөктөш уюмдар:

Agency of Development Initiatives (ADI)

«ЛАРК-Кадамжай» Коомдук Фонду

INTRAC уюмунун Кыргызстандагы өкүлчүлүгү

Долбоордун даректүү айылдары:

Баткен областынын Баткен районунда:

- Төрт-Гүл айылдык аймагы, Чоң-Талаа айылы;
- Дара айылдык аймагы, Жаңы-Жер айылы;
- Кара-Бак айылдык аймагы, Кызыл-Бел айылы;
- Ак-Татыр айылдык аймагы, Ак-Татыр айылы;
- Ак-Сай айылдык аймагы, Ак-Сай айылы;
- Ак-Сай айылдык аймагы, Үч-Дөбө айылы;
- Ак-Сай айылдык аймагы, Көк-Таш айылы;
- Самаркандек айылдык аймагы, Самаркандык айылы;
- Самаркандек айылдык аймагы, Жаңы-Бак айылы;

Баткен областынын Лейлек районунда:

- Кулунду айылдык аймагы, Интернационал айылы;
- Кулунду айылдык аймагы, Раззаков айылы;
- Кулунду айылдык аймагы, Ак-Арык айылы;
- Исфана шаары, Чимген айылы.

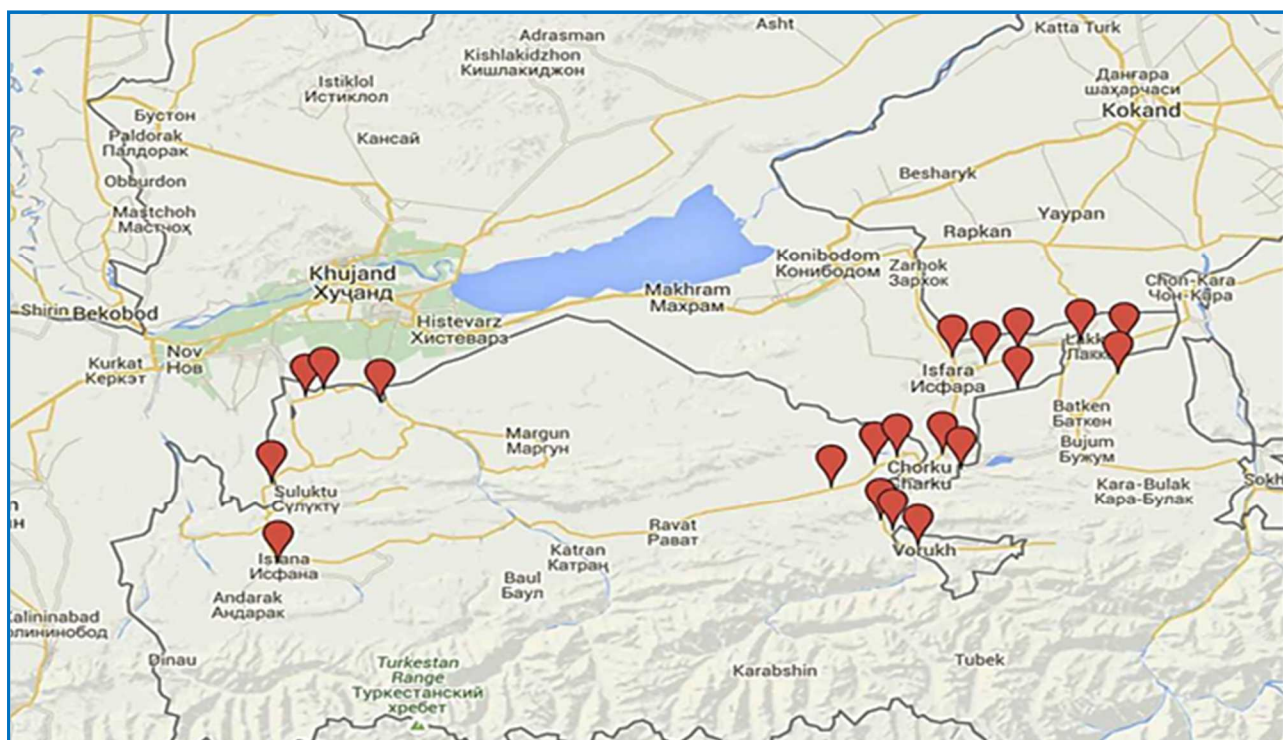
Тажик Республикасынын Согди областында:

Исфара районунда:

- Шахрак жамоаты, Матпари айылы;
- Лаккон жамоаты, Лаккон айылы;
- Кульканд жамоаты, Кульканд айылы;
- Чильгази жамоаты, Чильгази айылы;
- Сурх жамоаты, Сурх айылы;
- Ворух жамоаты, Ворух айылы.

Жаббор Расулов районунда:

- Хаёти Нав жамоаты, Коргончо айылы.

КОМПОНЕНТ 1 – Көп муундуу аярлуу кожолуктарга көмөк көрсөтүү

Аярлуу кожолуктарга тоокканасы менен бирге күрп тоокторду жана жарты туннель түзүлүшүндөгү күнөскана берип, колдоо көрсөтүү

Долбоорго 500 кожолук катышат, анын 320 адамына тоок, ал эми 180 адамына жарты туннель түзүлүшүндөгү күнөсканалар берилди. Алардын ичинен 175 – Тажикстандын айылдарынан, ал эми 325 –Кыргызстандын айылдарынан алышты.

Канаттууларды багуу

Долбоордун алкагында 2016-жылдын август айынан баштап 2017-жылдын март айына чейин тоокторго витамин жана минерал менен байытылган тоют камсыздалып турду. Жалпысынан 7 айдын ичинде 100 тонна 800 кг тоют таратылып берилди. Долбоор тоют менен камсыз кылуусун токтоткондон кийин, кожолуктар эч кандай көйгөйсүз эле өзүн-өзү каржылоого өтүштү. 2017-жылдан баштап кожолуктар өздөрүнөн

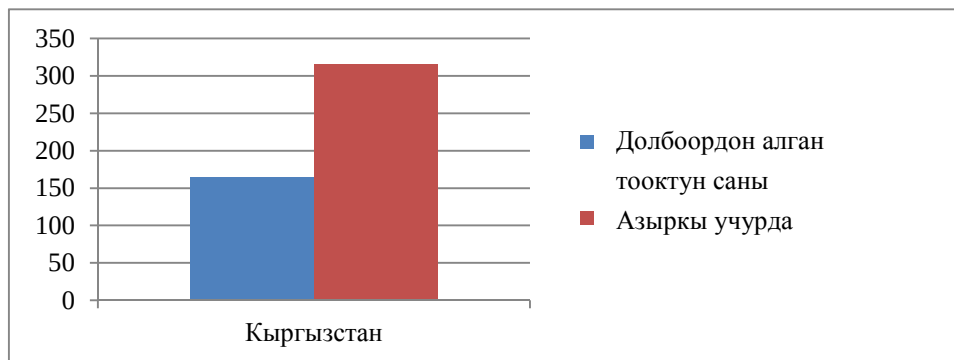
арткан жумурткаларды сата башташты. Орточо 14 жумуртка алган кожолуктар, анын үчтөн бир бөлүгүн өздөрү сарпташат, калганын сатышат. Андан түшкөн акчага, май, кант, кесме, эт, тоок ж.б.у.с. тамак-аштарды сатып алышат. Ошону менен бирге кожолуктар өздөрүнүн тамактануу рационун да байытканга мүмкүнчүлүктөрү бар.

Экинчи жылдын аягында, кожолуктун 2,5% өздөрү алган 15 күрп тооктун санын орточо эсеп менен алганда 8 баш күрп тоокко көбөйтүп, дагы 4% жөжө алышты. Ошентип, аталган кожолуктар үй шартында канаттууларды көбөйтүүнүн маанилүүлүгүн түшүнүп, берилген 15 тоокту 22 тоокко чейин көбөйтүүгө жетишти. Кожолуктар жана айылдар боюнча берилген тооктордун көбөйтүлгөн санын төмөндөгү таблицадан жана диаграммдан көрүүгө болот.

Кыргызстан

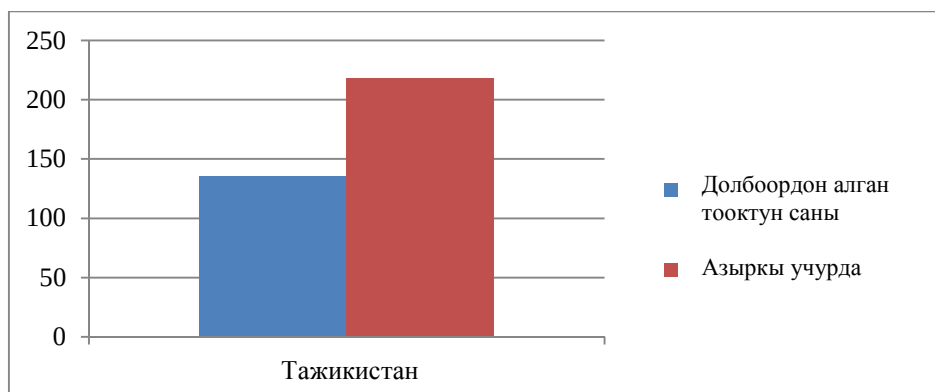
Аты-жөнү	Айылы	Долбоордон алынган тооктордун саны	Өздөрү кошумча алган тооктордун саны	Тооктордун жалпы саны
Акматова Жамиля	Ак-Сай	15	10	25
Зулпукарова Марапат	Ак-Сай	15	10	25
Халбаева Саламат	Ак-Сай	15	8	23
Бостонова Салима	Ак-Сай	15	7	22
Жолдубаева Бактыгуль	Ак-Сай	15	12	25

Отбасаров Тажибай	Жаңы-Бак	15	7 тоок	22
Назарбекова Бурул	Жаңы-Бак	15	5 тоок	20
Карабаев Манап	Жаңы-Бак	15	3 тоок	18
Максутов Мусабек	Ак-Татыр	15	6 жөжө	21
Зулпукарова Майрам	Уч-Дөбө	15	5 жөжө	20
Кошбаков Салайитдин	Чимген	15	80 жөжө	95
Бардыгы		165	153	316

Тажикстан

Кожолук	Айылы	Долбоордон алынган тооктордун саны	Өздөрү кошумча алган тооктордун саны	Тооктордун жалпы саны
Саидов Сабыр	Сурх	15	12 жөжө	27
Назимбаева Мастура	Ворух	15	10 жөжө	25
Васеитов Асанбай	Ворух	15	9 жөжө	24
Бабоева Алима	Лаккон	15	10 жөжө	25
Исроилов Зиябидин	Лаккон	15	10 жөжө	25
Разаева Мунира	Лаккон	15	8 жөжө	23
Бабоев Назорбой	Чилгез	15	5 жөжө	20
Файзиева Соадат	Кулкент	15	11 жөжө	26
Имонова Шарафат	Кулкент	15	8 жөжө	23
Баардыгы		135	83	218

Жарты туннел түзүлүшүндөгү күнөсканалар

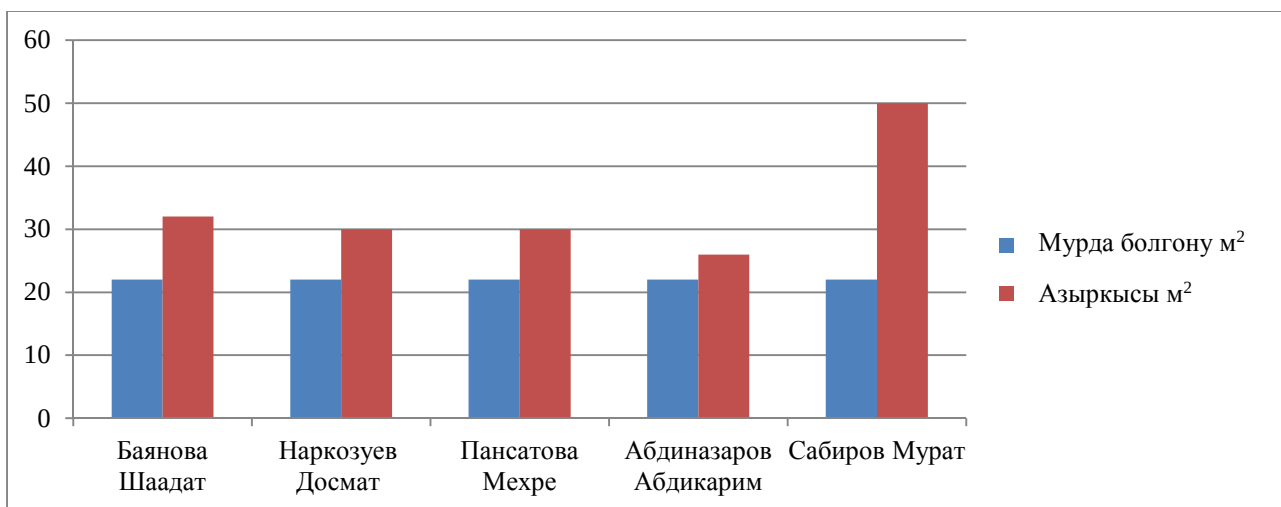
Долбоор биринчи жылы жарты туннел түзүлүшүндөгү күнөскана алышкан кожолуктарга помидордун жана бадырандан уруктарын таратып берди. Экинчи жылы кожолуктар уруктарды өздөрү сатып алышты. Негизинен, уруктарды жергиликтүү базарлардан сатып алышты. Кээ бир кожолуктар уруктарды өздөрүнүн түшүмүнөн алышты.

Орточо эсеп менен алганда, ар бир кожолук сезон учурунда 300 кг помидор жана 400 кг бадыраң алды. Ошол эле учурда сезон ичинде 500 кг помидор жана 600 кг бадыраң алган кожолуктар да болду. Жалпысынан, кожолуктар консервация жасоого кеткен жашылчаларды кошкондо түшүмдүн үчтөн бир бөлүгүн өздөрү сарпташат, ал эми калгандарын сатышат. Андан түшкөн акчага, май, кант, кесме, эт, тоок ж.б.у.с. тамак-аштарды сатып алышат. Ошонун менен бирге кожолуктар өздөрүнүн тамактануу рационун байытканга мүмкүнчүлүктөрү бар.

Жарты туннел түзүлүшүндөгү күнөсканаларды биринчи жылы иштетүүгө жумшаган жумушчу күчү жана андан түшкөн пайда аны мындан ары да өнүктүрүүгө стимул берди – кээ бир кожолуктар өсүмдүктөрдүн түрлөрүн көбөйтүшүп жана жарты туннел түзүлүшүндөгү күнөсканалардын көлөмүн орточо эсеп менен алганда 8 м² чейин кеңейтишип, жашылчаларды күнөсканада өстүрүүнү өнүктүрүүгө өз салымдарын кошушту.

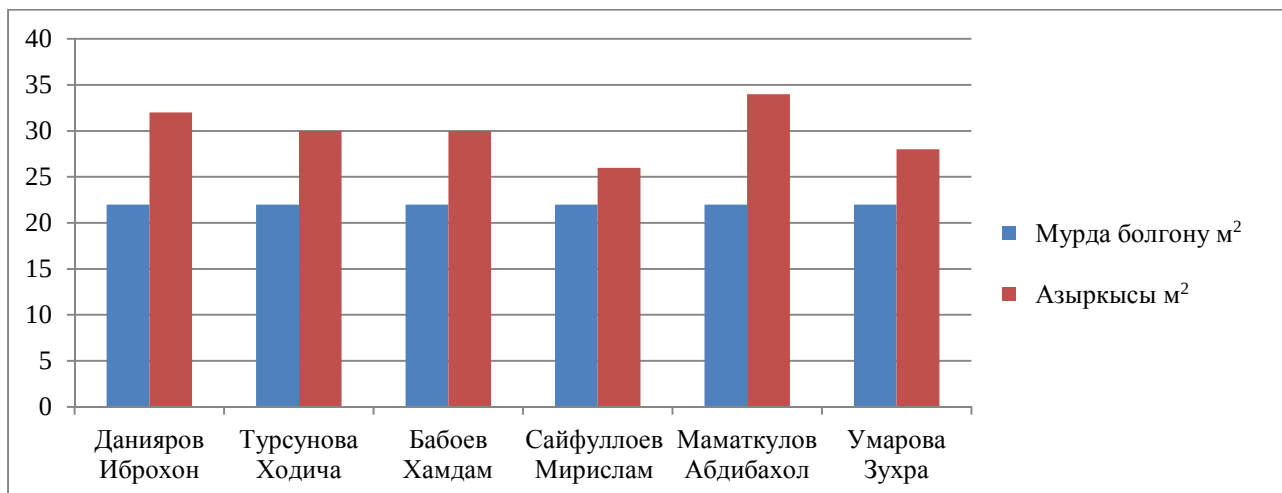
Кыргызстан

Кожолук	Айылы	Мурда болгону (м ²)	Кеңейтил гени (м ²)	Азыркы учурдагысы (м ²)
Баянова Шаадат	Үч-Дөбө	22	10	32
Наркозуев Досмат	Интернационал	22	8	30
Пансатова Мехре	Интернационал	22	8	30
Абдиназаров Абдикарим	Кызыл-Бел	22	6	26
Сабиров Мурат	Жаңы-Бак	22	28	50

Тажикстан

Кожолук	Айылы	Мурда болгону (м ²)	Кеңейтил гени (м ²)	Азыркы учурдагысы (м ²)
Данияров Иброхон	Лаккон	22	12	32
Турсунова Ходича	Чилгез	22	8	30
Бабоев Хамдам	Чилгез	22	8	30
Сайфуллоев Мирислам	Чилгез	22	4	26
Маматкулов Абдибахол	Кулкент	22	12	34
Умарова Зухра	Кулкент	22	6	28

Улгайган адамдардын мониторинг жүргүзүүсү

2016-жылдын сентябрь айынан баштап 2018-жылдын февраль айына чейин, башкача айтканда, 18 айдын ичинде кыргыз-тажик чек арасында жайгашкан 20 пилоттук айылда “Улгайган адамдардын мониторинги” (УАМ) аттуу изилдөө өткөрүү пландаштырылган. Мониторингдин максаты – системалык далилдөөнүн негиздеринде жакыр кожолуктардын алсыз жактарынын

мүнөздөмөсүн аныктоо; жакыр кожолуктардын жакырчылыгын жана алсыз жактарын азайтуу боюнча мамлекеттик жана жарандык стратегиялардын өнүгүүсүнө көмөктөшүү.

2017-жылдын июнь айынын аягында 2016-жылдын сентябрь айынан 2017-жылдын июнь айына чейин чогултулган изилдөөнүн маалыматтары социологиялык компаниясына берилди. Августтун ортосунда социологиялык компания бул мөөнөттө өткөрүлгөн изилдөө боюнча убакыт аралык отчет даярдады жана 12-сентябрда УАМ чогулушу өткөрүлдү. Чогулуш тиешелүү Айыл өкмөттөрүнүн социалдык колдоо адистеринин, 20 фокус-топтордун өкүлдөрүнүн, долбоордун мобилизаторлорунун катышуусу менен өттү. Чогулушта аралык 10 айлык мониторинг жүргүзүү анализин презентация кылуудан тышкары, УАМдын ролу жана таасири жөнүндө эл аралык тажрыйбалары мисал катары келтирилди. Чогулушта 55 адам катышты.

Өз ара жардамдашуу топторунун (ӨЖТ) арасында тажрыйба алмашуу үчүн конференцияларды жүргүзүү

24-майда ХэлпЭйдж Интернэшнлдин “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун алкагында Кыргызстандагы Баткен облусунун жана Тажикстандагы Согди облусунун ӨЖТ лидерлеринин ортосундагы тажрыйба алмашуу конференциясы ийгиликтүү өттү. Бул окуянын абдан маанилүү бөлүгү болгон ӨЖТ лидерлерине жана мобилизаторлорго терең ыраазычылык билдирмекчибиз. Долбоордун биринчи жана экинчи жылдык натыйжаларынын негизинде, ӨЖТнын 16 лидерине “Мыкты лидер” аттуу грамоталар берилди. Бул иш-аракеттер Баткен ТВ жана Исфара ТВларда чагылдырылды. Биздин долбоордун алкагында 2016-жылы 20 айылдагы (Кыргызстандын 13 айылында жана Тажикстандын 7 айылында) 500 аярлуу кожолук жарты туннель түзүлүшүндөгү күнөсканаларды жана үч айлык күрп тоокторду алышты. Андан тышкары, алар башка айыл чарба продукцияларын да өстүрүшөт. Кожолуктар акырындап алган тооктордун жана жарты туннель түзүлүшүндөгү күнөсканалардын пайдасын түшүнө баштап, аларды кеңейтип, тооктун санын көбөйтүп жатышат. Конференцияда кыргыз жана тажик ӨЖТнын лидерлери жана мобилизаторлору өз тажрыйбалары менен алмашып, бири-бирине сунуштарды беришти. Кийинки конференцияны биз жазында Исфара шаарында өткөрүүнү пландап жатабыз.

Тажрыйба алмашуу конференциясында ӨЖТнын лидерлери Исфана районундагы аярлуу кожолуктардын түшүмүн көрсөтүштү

Конференциянын катышуучуларынын ой-пикирлери:

Куканова Ажар, Чоң-Талаа айылы

Мен “Борбордук Азияда жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун алкагында аткарылып жаткан иш-аракеттер боюнча өз тажрыйбам менен бөлүшкүм келет. Былтыркы 2016-жылы күнөскананы салуу жана жашылчаларды тигүү мен үчүн кыйын болду. Жашылча уруктардын кеч берилиши кыйынчылыктарды туудурду. Бирок мен убакытты тек коротпой, долбоор берген уруктарды күзүндө тигүүнү чечтим. Жарты туннель түзүлүшүндөгү күнөсканадан

мен жетишээрлик түшүм алдым. Алган түшүмдү үй-бүлөм менен керектедик, калганын жергиликтүү базарда саттык. Түшкөн акчага үй-бүлөм үчүн башка азык-заттарды сатып алдым. Бул жылы аталган күнөсканага мен жашылча жана жемиштерди тиктим. Аларды айылдаштарыма сатып, пайда алдым. Долбоордун адистерине ыраазычылыгымды билдирип, алардын жумуштарында ийгилик кааламакчымын.

Пахырова Гулайым, Көк-Таш айылы

Мен 72 жаштамын. Менин үй-бүлөм 8 адамдан турат, алардын арасындагы 4 неберем менин кароомдо. Жарты туннель

түзүлүшүндөгү күнөскананы салууда жана жашылчаларды тигүүдө эч кандай көйгөйгө учураган жокпуз. Ушунча жашка келгениме карабай, күнөскана мен үчүн жакшы эрмек болду. Агротехниктердин инструкцияларын так аткарып, жетишерлик жакшы түшүм алдым. Алган түшүмдү мен кошуналар жана балдарым менен бөлүштүм, неберелериме бердим, ал эми калгандарын, кышкыга консервациялап койдум. Бул жылы мен жашылча жана жемиштерди өстүрүүнү улантып жатам. Улгайган адамдарды унутпай, жардам берип жатканыңар үчүн чоң рахматымды айтам. Жумуштарыңарга ийгилик каалайм!

**Абдикарим Абдиназаров,
Кызыл-Бел айылы**

Долбоордун жардамы биз үчүн, өзгөчө балдары акча табуу үчүн башка жактарга иштеп кеткендер үчүн, абдан жакшы колдоо болду. Бизге жумуртка, помидор, бадыраң, сыяктуу азык-заттар берилди. Кары-картаңдар үчүн ушундай жумуштар менен алектенүү - ооруларын жана көйгөйлөрүн унутууга көмөктөшөт экен. Жумушту жакшы аткаргандарга грамоталар берилип жатты; бул биз үчүн аябай жакшы стимул. Биз бул долбоордун бардык адистерине жана жетекчилерине ыраазычылыгыбызды билдирмекчибиз.

**Райымбердиева Шахсанам,
Самаркандек айылы**

Ишке ашырылган бул долбоор биз үчүн көптөгөн жеңилдиктерди алып келди. Бул долбоор ар бир үй-бүлөгө өз салымын кошуп жатат. Алгач биз тоокторду жана күнөсканаларды алдык. Биз агротехниканы жакшы билбегендиктен, башында кыйынчылыктарга дуушар болдук. Ошого карабастан, адистердин кеңешин алып, семинарларга катышып, бул тармакта көптөгөн билимдерге ээ болдук. Азыркы учурга чейин биз адистерден чарба жүргүзүү боюнча кеңештерди алып келе жатабыз. Долбоорго жана адистерге рахмат.

**Бобоев Хамдам,
Чилгез айылы**

Бул күнөскана мага жагат жана жакшы жардам берип келе жатат. Кышында мен жашылчаларды өстүрүп, 1142 сомони (8000 сом) пайда алдым. Быйыл 0,20 га жер тилкесине көчөттөрдү тиктим. Андан тышкары, мен помидор өстүрөм, жана азыркы учурда пайда алып жатам. Менин ийгилигимди көргөн тааныштарым да көчөттөрдү тигишип, киреше ала башташты. Алар кышында жашылчаларды тигүүнү пландап жатышат.

**Тухсонова Сурое,
Ворух айылы**

Биз өз-ара жардамдашуу тобун түзгөнбүз. Чогулуш өткөрүп, өтө жакыр жашаган, жалгыз баласынан айрылып, турмушка кызыгуусун жоготкон бир жалгыз бой аялга жардам берели деп чечтик. Биз аны өз тобубузга тартып, ар нерселер менен кызыктыра баштадык. Азыр анын өз чарбасы бар, тоокторду өстүрүп, жумурткаларын сатып жатат. Андан тышкары, бизге туура тамактануу боюнча семинарлар да аябай жакты.

Махмудов Умар, Сурх айылы

Биз фонд уюштурганбыз. Чогултулган акчаны бирөө ооруп калган учурда же тоютка акчасы жок болуп калган сыяктуу кысталыш шарттарда колдонобуз. Чарба менен алектенүү - улгайган адамдар үчүн убакытты абдан кызыктуу өткөрүү. Биз балдарыбыздан өз керектөөлөрүбүзгө акча сурабай калдык.

Ийгилик окуясы – Бир парниктен бир тонна жашылча алуу

Досмат Наркозуев 74 жашта. Ал пенсионер, Баткен облусунун Лейлек районундагы Интернационал айылында жашайт. Пенсияга чыкканга чейин өмүр бою мугалим болуп иштеп келген. Андан тышкары, ал өзүнө тиешелүү жер тилкесин иштетчү. Арийне, бакубат жашоого жетиштүү байлык топтой алган жок. Натыйжада 2016-жылы Хелп Эйдж тарабынан күнөсканаларды берүү үчүн адамдарды тандоодо социалдык кызматы башкалардын арасынан бул кишини да тандап алган.

Ал өзүнүн эмгекчилдиги, тажрыйбасы жана тапкычтыгынын жардамы менен 22 м² көлөмүндөгү кичинекей күнөскананы ийгиликтүү долбоорго айлантат алды.

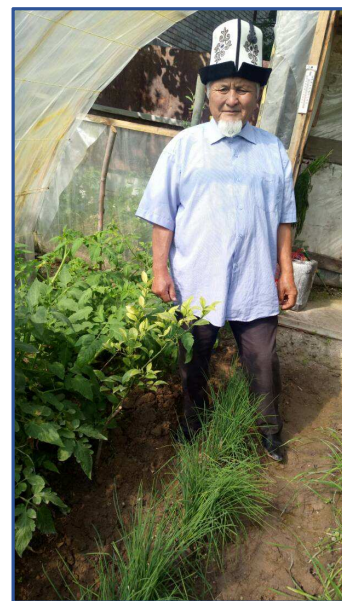
2016-жылдын март айында ал күнөсканага алгачкы көчөттөрдү тикти. Көчөттөрдү туура кароо жана аларды багуу эң мыкты натыйжага алып келди. Май айында ал биринчи түшүмүн алды. Помидорлору июлга бышты. Алгач помидорлор үй-бүлөдө керектелип жатты, андан кийин артып калып жаткандыктан, аларды сатышып, 4000 сом киреше алды.

Помидор жана бадырандын түшүмү жетишээрлик болгондуктан, бир бөлүгүн Бишкекте жашаган неберелерине да жөнөтүп жатышат. Андан тышкары, Досмат акенин үй-бүлөсү кышкыга консервацияларды да даярдайт. Күнөскана жыл бою иштетилет, анткени эмгекчил кожоюн аны кышында да жылытат. Жылы бою дасторконунда жаңы жашылчалар болуп турушу үчүн Досмат аке өз айылында биринчилерден болуп күнөсканасына меш орнотуп, аны жылыта баштады.

Ал өстүргөн бир помидордун салмагы 1 кг чейин жетет – мындай көрүнүш тоолуу кургак климатта өтө сейрек кездешет. Күнөсканада өстүрүлгөн түшүмдүн жалпы көлөмү 1 тоннадан ашты.

2017-жылдын башында Досмат аке кайрадан урук сатып алып, көчөттөрдү каймактын банкаларына өстүрүп алып, күнөсканага көчүрүп отургузду. Жаңы түшүмдү бир нече жумадан кийин эле ала баштайт.

“Күнөсканаларды салуу боюнча долбоорду биз былтыр ишке ашыра баштадык. Былтыр марттан баштап биз помидорлорду тиге баштадык. Помидордон тышкары лимон, укроп, жуусай пияз жана шалгам тиктик. Биз жакшы түшүм алып, анын жарымын өзүбүз керектеп, жарымын саттык. Быйыл былтыркыдай эле айыл чарба өсүмдүктөрүн тиктик. Андан тышкары, биз урук алуу үчүн дан өсүмдүктөрдү тиктик. Биз кышында да витаминдерге бай жашылчаларды жеп жатабыз. Кышында күнөсканада жылуулук сакталып турушу үчүн меш жагып жатабыз; ал өзгөчө, лимон үчүн өтө маанилүү.

74 жаштагы Досмат Наркозуев

Бул долбоорду ишке ашыра баштаган уюмга мен өзүмдүн ыраазычылыгымды билдиргим келет. Бул долбоор аркылуу биз өзүбүздүн жана неберелерибиздин азыктандыруусун жакшырттык. Биздин уул-кыздарыбыз эмгек миграциясында, чет жактарда иштеп жүрүшөт. Андыктан, биздин колдо калышкан неберелерибизди колдоого жана аларды эмгекке тарбиялоого умтулуп жатабыз. Неберелерибиз жашылчаларды тиккенде, жер семирткичтерди чачканда, сугарганда, курт-курускаларга каршы күрөшкөндө жана химикаттарды чачканда, зор кызыгуу менен бизге жардамдашууда. Ошентип, алар биздин тажрыйбабызды жана билимибизди үйрөнүп жатышат. Менин оюмча, биздин долбоорубуз абдан ийгиликтүү, анткени биз жакшы натыйжа алып жатабыз. Андан тышкары, долбоор менен иштешкен улгайган адамдардын тобу, өз ара тажрыйбалары менен бөлүшүүдө. Мен дагы бир жолу аталган долбоорду ишке ашырып жаткандарга өз ыраазычылыгымды билдирмекчимин, анткени бул аярлуу калктын катмарларына болгон чыныгы жардам. Уюмдун ишине албан-албан ийгиликтерди каалайм”.

КОМПОНЕНТ 2 –

Аярлуу топторго өз-ара жардамдашуу топтору аркылуу параюристтердин юридикалык консультациялык жардамы

Долбоордун аталган компонентинин жалпы максаты: “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун алкагында (мындан ары долбоор) каралган иш-аракеттерди жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын жана Тажик Республикасынын тандалган коомдорунда көп муундуу үй-бүлөлөрдүн жашоо деңгээлин жогорулатуу. Бул иш-аракеттерди долбоордун өнөктөшү “ЛАРК Кадамжай” коомдук фондусу ишке ашырууда.

ЛАРК-Кадамжайдын долбоордогу ролу - долбоордун “Коомдорго укуктук жардам берүү” компонентин ишке ашыруу. Аталган максатты ишке ашыруу үчүн кийинки иш-аракеттерди аткаруу:

Коомдорго чогулуштарды өткөрүү. 20 коомдо 60 чогулуш өткөрүлдү, анын ичинде, 39 чогулуш - Кыргыз Республикасынын 13 пилоттук айылында, 21 чогулуш - Тажикстандын 7 айылында өткөрүлдү (2017-жылдын август айынын аягына чейин ар бир айылда 3 чогулуштан өткөрүлдү).

Аталган чогулуштар пара-юристтер пилоттук айылдарда белгилеп чыккан актуалдуу көйгөйлөр/темалар боюнча Кыргыз Республикасынын 2 районунда (Баткен жана Лейлек) жана Тажикстандын Согди облусунун 2 районунда (Исфара жана Дж-Расулов) өткөрүлдү. Аталган чогулуштарга 1360 адам катышты, анын ичинде 895 – аял же 67% жана 468 эркек же жалпы катышуучулардын 33% түздү.

Максаттуу коомдордо өткөрүлгөн чогулуштардын рейтинг боюнча эң биринчи орунда жер маселесине тиешелүү укуктук мамилелер (коомчулуктардын 8 жолугушуусу же коомчулуктардагы жолугушуулардын бардык көлөмүнүн 40%) тураары билинди: жер үлүшүнө ээлик кылуу боюнча укуктук өзгөчөлүгү, алардын турган жерин тактоо (контурун жана чек араларын – чек салуу/жер үлүштөрүнүн жеке менчиктигин аныктоо, жер тилкелеринин мамлекеттик каттоодон өтүүсү, жер тилкелерин жеке турак жай (ЖТЖ)

салууга берүү. Кийинки рейтинг боюнча (30%) пенсия жана жөлөк пулдарды чегерүү жана алуу, андан кийин жарандыкты алуу/чыгуу маселеси турат.

Эгерде максаттуу коомдордогу тематикалардын рейтингин карасак, анда анализдин негизинде эң актуалдуу деп үч тема табылды: жер маселелери, мамлекеттик социалдык пенсияларды жана жөлөк пулдарды чегерүүнүн укуктук негиздери, андан тышкары, жарандыкты алуу жана андан чыгуу суроолору.

Мындай көйгөйдөн көбүнчө калктын аярлуу катмарлары жапа чегишет, анткени ал жакырчылыктан, укуктук сабаттуулуктун төмөндүгүнөн, маалыматка жана юридикалык жардамга жетүү мүмкүнчүлүктөрүнүн жоктугунан ж.у.с.б. пайда болууда. Чогулушка келген көпчүлүк катышуучулар өз укуктарын кантип ишке ашыруусун жана укуктарын мыйзам чегинде кантип коргоосун башкача көз караш менен карай баштагандыктарын айтышты.

Андан тышкары, коомдорго өткөргөн чогулуштардын оң жагы – ошол эле жерде жеңил чечиле турган маселелер боюнча оозеки юридикалык консультация берүү мүмкүнчүлүгү болду. Юристтер коомдордо чогулуштарды өткөргөндөн кийин да калышып, укуктук жактан маалыматтарды беришип, мыйзамдар боюнча билимдерин жогорулатуу жана өз укуктук коопсуздугун камсыздоо үчүн укуктарын билүү максатында жергиликтүү жашоочуларга квалификациялуу юридикалык жардамдарды берип жатышты.

Коомдордо өткөрүлгөн чогулуштардын негизинде, мындай укуктук жардымдын натыйжалуулугун далилдеген биринчи ийгилик окуялары пайда болду.

Долбоордун укуктук компоненти ишке ашырыла баштагандан бери коомчулуктар менен өткөрүлгөн жолугушуулардан кийин, ар түрдүү суроолор менен кайрылган жергиликтүү тургундарга долбоордун юристтери тарабынан жазуу түрүндө 101 консультациялар (89 жеке тараптан жазуу түрүндө түшкөн суроолорго консультация жана 12 документ иштеп берилди). Бул алардын укук жагынан актуалдуу көйгөйлөрү бар экендигин көрсөтөт жана коомчулуктарда өткөрүлгөн мындай жолугушуулардын тийгизген таасиринин айкын далили болуп эсептелет. Укук маселелери боюнча жардам алуу үчүн кайрылган адамдардын саны көбөйүүдө. Бул пилоттук айылдардагы пара-юристтерден консультациялык-юридикалык жардамды бекер алуу мүмкүнчүлүгү жана долбоордун юристтеринен натыйжалуу юридикалык квалификациялуу жардам алуу боюнча жергиликтүү тургундардын маалыматы жогорулагандыгын билдирет. Мисалы, жергиликтүү тургундар бири-биринен юридикалык маселени чечкендигин билгенден кийин, башкалар да мындай жардамга кайрыла башташат (сарафан радиосу).

Кожолуктарга жеке колдоо көрсөтүү. Жалпы 101 укуктук консультациянын ичинен Кыргыз Республикасында 80 укуктук жардам (же болбосо жалпы укуктук консультациянын 80%) жана 21 укуктук консультация (же 20%) Тажикстанда берилди.

Анализделген укуктук жардамдын түрү боюнча, негизинен, көп балалуу энелер, ажырашкан аялдар, балдары менен жалгыз калган аялдар (же болбосо турмуштун татаал жагдайына кабылган аялдар) кайрылышат. Алар акча каражаттары жетишпеген жана мүмкүнчүлүктөрү аз, өтө аярлуу жана дээрлик өзүн-өзү коргой албаган жана сот адилеттигине тиешелүү түрдө жете албаган адамдар. Андан тышкары, бул топко жеке юристтер жана адвокаттар берген квалификациялуу юридикалык жардамга акы төлөй албаган, мүмкүнчүлүктөрү чектелген адамдар (майыптар), улгайган адамдар, өзгөчө пенсия жашындагы аялдар да кирет.

Максаттуу топтор жазуу консультацияларга пара-юристтер аркылуу жана жергиликтүү жерлерде чогулуштарды өткөрүп жатканда оозеки түрүндө кайрылышат.

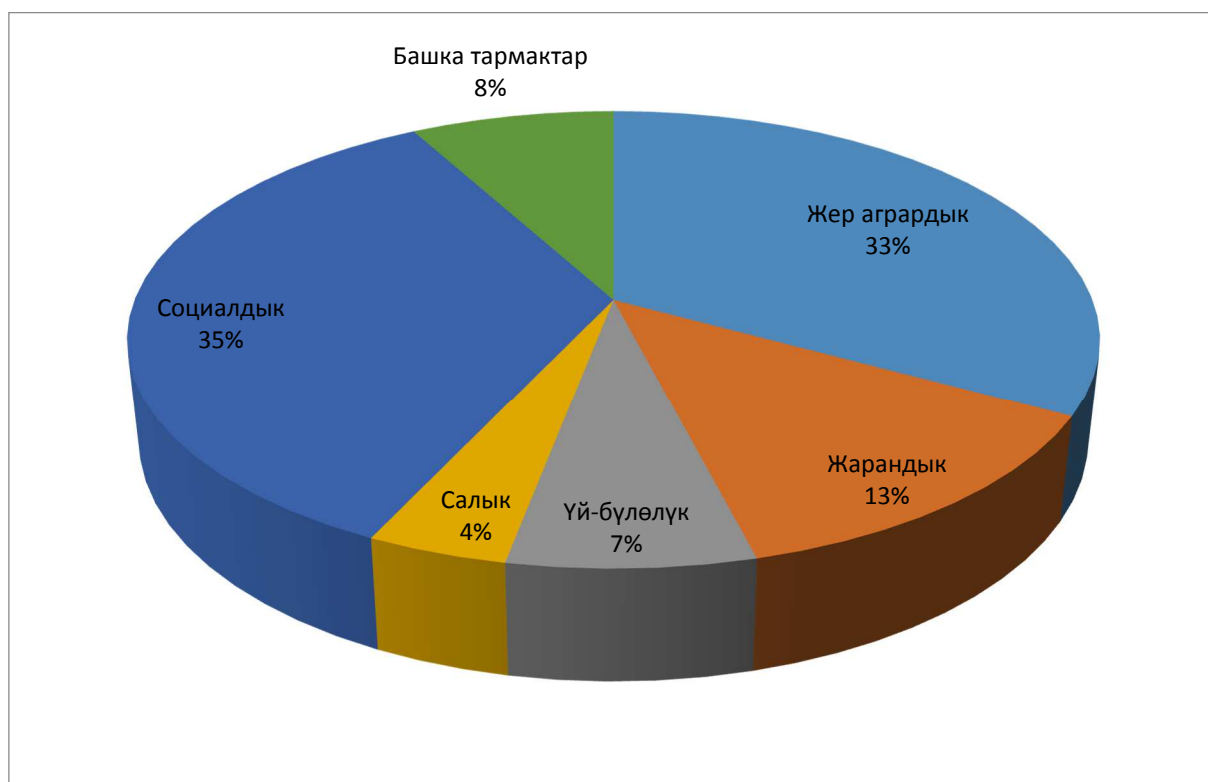
Жарандар үчүн алардын көйгөйлөрүн чечүү жолдорун камтыган жазуу түрүндө документтер иштелип чыгат; документтердин негизинде жарандар көйгөйлөрүн өз алдынча чечип алышат. Демек “жазуу консультация” – бул жарандар талаш маселелерин чече ала турган же болбосо, юридикалык каталарды жасоодон баш тарткан, башкача айтканда, мыйзамдарды бузуулардын алдын алуусунун укуктук инструменттеринин бири. Мындай кызматтын өзгөчөлүгү – юридикалык маалымат кагазда так жазылгандыгы; жаран сабаттуу түрдө түзүлгөн юридикалык документ алат. Өтө чатак, квалификациялуу юристтердин жардамы керек болгон иштерден башка, жаран жазылган документти компетенттүү органдарга алып барып, көйгөйдү өз алдынча чече алышат.

Мындай укуктук жардамдын түрлөрүнүн гендердик анализи 72 аял же анализдеген жалпы кызматтардын 71% жазуу түрүндө консультация алууга кайрылгандыктарын аныктады. Бул балдарга жана жакыр жашаган адамдарга ай сайын төлөнүүчү социалдык жөлөк пулдар, өз убактысында алынбай калган балдардын туулгандыгы тууралуу күбөлүктөрдү алуу, алименттерди алуу, жарандыкты алуу жана жер маселелери сыяктуу социалдык жана үй-бүлөлүк маселелер менен аялдар активдүү түрдө кайрылып жаткандыктардын себеби.

Маалымат базасынын статистикасына кайрылсак, кызматтардын максаттуу топтун мүчөлөрүнүн анализдеген кызматтардын түрлөрү боюнча эң көп кайрылуусу төмөнкүдөй

болду: социалдык коргоо маселелери боюнча (бул кызматтын түрлөрү боюнча жалпы кызматтардын санынын ар бирөөсү 35%); жер жана башка укуктар (33%); жарандык боюнча (13%) түзөт; үй-бүлөлүк укук боюнча 7% жана салык укугу боюнча 4% кайрылды.

№ п/п	Укук тармагы	жалпы саны	%
1	Жер агрардык	29	33%
2	Жарандык	12	13%
3	Үй-бүлөлүк	6	7%
4	Салык	4	4%
5	Социалдык	31	35%
6	Башка тармактар	7	8%
Баардыгы		89	100%

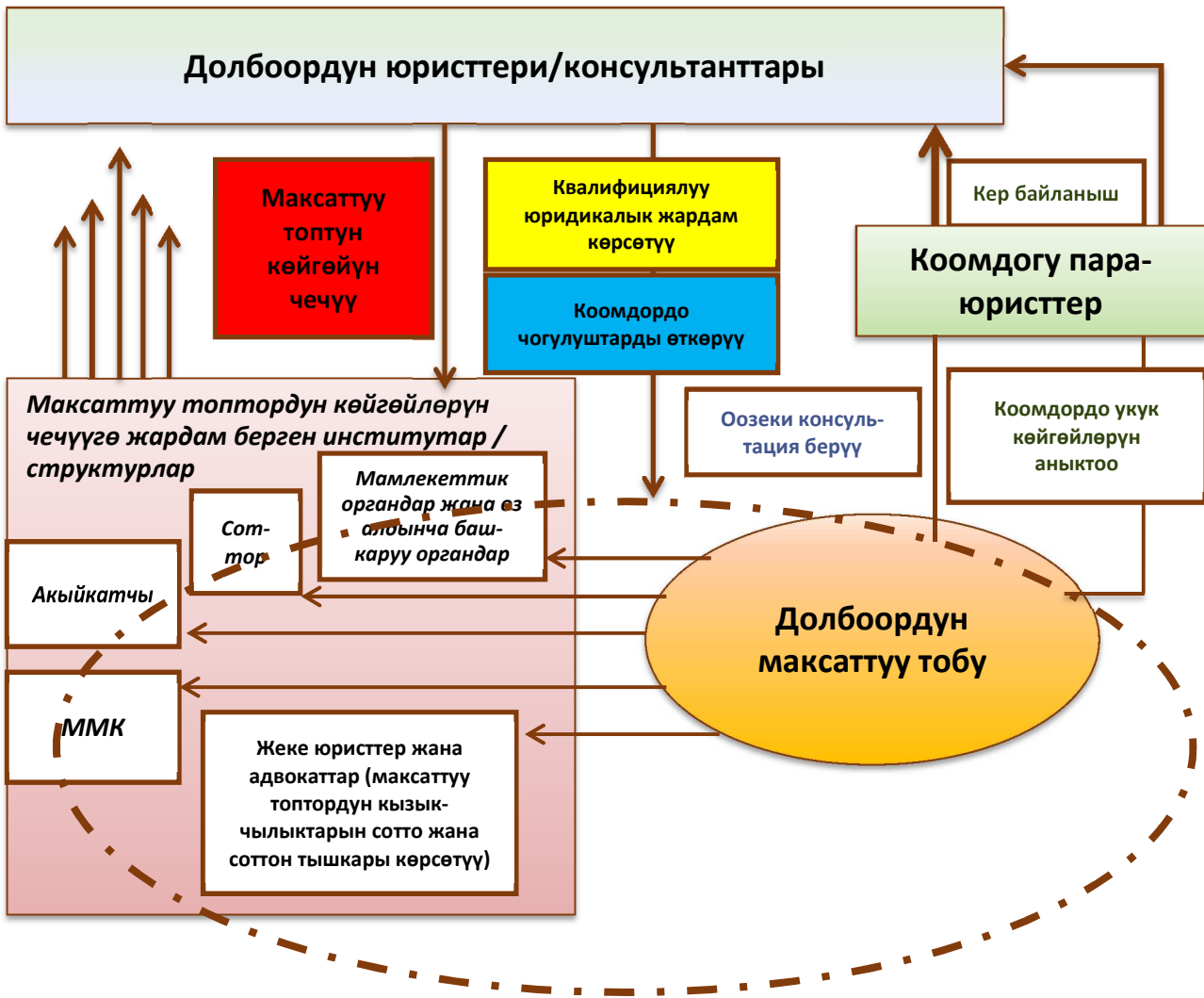

Көйгөйлөрдүн жаралуу булактары

Жеке кызматтардын маалымат базасында (укуктук консультациялар жана документтерди иштеп чыгуу) чагылдырылган максаттуу топтордун укуктук көйгөйлөрүнүн жаралуу булактарына анализ жүргүзүүнүн натыйжасында пилоттук айылдардагы жарандардын юристтерге эң көп кайрылуусу – бул айыл тургундардын жарандык, үй-бүлөлүк, социалдык коргоо, андан тышкары, жер тилкелери боюнча маселелер пайда болгондо, укуктары өзгөрүлгөндө жана токтогондо, жарандардын социалдык жөлөк пулдарды алуу, жер жана агрардык укук мамилелери боюнча өз укуктарын билишпегендиги аныкталды.

Жарандардын юристтерге кайрылуусунун кийинки себеби – мамлекеттик органдардын (социалдык өнүгүү боюнча райондук башкармалыктардын) жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын мыйзамга ылайык келбеген ишмердүүлүгү: мыйзам тарабынан белгиленген жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын ишке ашырууда, жогоруда аталган мамлекеттик органдар өз укуктарынан ашыкча пайдалануусу же өздөрүнүн ыйгарым укуктарын туура эмес аткарышы же баш тарткан, же таптакыр эч кандай аракеттерди көрбөгөндүгү.

Уюштуруу тутуму: Коомдордо укуктук колдоо көрсөтүү модели

Тегерек стол жана ток-шоу жергиликтүү жашоочулардын жер маселесине тиешелүү көйгөйлөрүн чечүүгө жардам берди

5-июлда Баткенде “Лейлек районунун Чимген айылындагы айыл чарба жерлеринин үлүштүк чек араларын аныктоо боюнча укуктук көйгөйлөр” деп аталган тегерек стол өттү. 90 жылдарда өткөрүлгөн реформанын негизинде жер үлүшүн алган жашоочулар өз үлүштөрүн колдоно алышпайт, анткени бул жерлерди башкалар колдонуп жатышат. Жер маселесине тиешелүү өз укуктарын ишке ашыруу үчүн айылдыктар жерге болгон укугу тууралуу мамлекеттик актысын көрсөтүшү керек. Бирок, алардын колдорунда жер үлүшү берилгени тууралуу жергиликтүү Кеңештин гана чечимдери бар. Андан тышкары, ал жерде жер ээлеген эмес. Ошондуктан, азыркы учурда жердин ээси бошотууну талап кыла алышпайт. Айылдын өкмөтү кайрылуусу эч кандай натыйжа берген жок. Акыркы кийин “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты жоюу боюнча” мажбурлау акти менен юрист Гулбурак Ибрагимова аркылуу ЛАРК-

Кадамжайдын юристтерине жардам сурап кайрылышты. Айылдарда өткөргөн тематикалык маалыматтык чогулуштардын натыйжасында, жер укугу эң курч көйгөй катары аныкталды. Өзгөчө массалык түрдө бул Лейлек районундагы Чимген айылында байкалды. Бул көйгөй район жана облус деңгээлиндеги бийликтердин көңүл буруусун талап кылды. Ага байланыштуу долбоордун жетекчилери, ЛАРК-Кадамжай, Баткен облусуна караштуу Акыйкатчы, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Баткен облусу боюнча толук ыйгарымдуу өкүлүнүн орун басары, Баткен жана Лейлек райондорунун жетекчилери, жерди пайдалануу системасын жөнгө салуу жана кыймылсыз мүлк боюнча укуктарды каттоо боюнча башкармалыктын жетекчилери жана Чимген айылына караштуу административдик-аймактык башкармалыгынын Исфана шаарынын мэрия жетекчилиги катышкан тегерек стол өттү. Тегерек столдун жүрүшүндө тараптар өз ара макулдашууга келишип, Акыйкатчы, Баткен облустук администрациясы, Лейлек районун жерди пайдалануу системасын жөнгө салуу жана кыймылсыз мүлк боюнча укуктарды каттоо боюнча башкармалыгы, Исфана шаарынын мэриясынын, ЛАРК-Кадамжай жана “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун ортосунда Кызматташуу тууралуу меморандумга кол коюлду. Анын максаты – 2017-жылдын аягына чейин алардын көйгөйлөрүн чечүүгө көмөктөшүү.

Тегерек столдун иши аяктагандан кийин, Баткен ТВнын түз эфиринде ток-шоу болуп өттү. Ток-шоуну теле алып баруучу Шахрихан Мамажусупова өткөрдү. Ток-шоуга акыйкатчы Айкынов Х.И., Лейлек районунун жерди пайдалануу системасын жөнгө салуу жана кыймылсыз мүлк боюнча укуктарды каттоо башкармалыгынын жетекчиси Мамажусупов И.А., ЛАРК-Кадамжайдын директору жана юристи Тешебаева М. Т. жана параюрист (юристин жардамчысы) Ибрагимова Гулбурак Абдыкааровна катышышты. Ток-шоуда параюрист айылдыктардын көйгөйлөрүн айтып берди, юрист Тешебаева көйгөйдү талкуулоону улантып, акыйкатчыга кайрылды. Акыйкатчы бул иште канчалык тургундардын укуктары бузулгандыгы жөнүндө маалымдады да, бийликтегилерге бул көйгөйдү дароо чечүү керектигин айтып, кайрылды. Өз учурунда, Лейлек районунун мамлекеттик каттоосунун жетекчиси эмне үчүн мындай болуп калган себептерин айтып берип, мыйзам чегинде бул көйгөйдү тез арада чечүүгө жардам берүүгө убада берди. Аталган ток-шоу 20 мүнөт Баткен ТВдан түз эфирде өткөрүлүп, жергиликтүү тургундардын көйгөйлөрүн укук коргоочулар жана мамлекеттик органдар менен биргеликте көйгөйлөрдү чечүү жолдору жана механизмдери демонстрациялады.

«Жер тилкеси» ийгилик окуясы

Баткен облусуна караштуу Самаркандек айылынын тургуну 55 жаштагы **Иноват Рустамова** айылдыктардан “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун алкагында акысыз юридикалык кызматтар көрсөтүлүп жаткандыгы жөнүндө угуп, параюрист аркылуу долбоордун консультанты Динара Жусубалиевага кайрылды. Ал өзүнүн үй-бүлөсү 90-жылдары өткөрүлгөн реформанын негизинде өкмөттөн алган үлүш жеринин чек арасын аныктай албай жаткан. Долбоордун юрист-консультантынан жазуу түрүндө алган консультациянын негизинде, И. Рустамова документтерин айыл өкмөтүнө тапшырды, ал жердеги жер адиси анын үй-бүлөлүк үлүш жеринин чек арасын аныктап

берди. Андан кийин И. Рустамова жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынан анын үй-бүлөсүнө жер берилгендиги тууралуу актысы камтылган керектүү документтерди чогултуп, аларды Мамлекеттик каттоо кызматына тапшырды. Ал үй-бүлөсүнүн үлүш жерин ошентип толугу менен каттоодон өткөрүп алды.

Юридикалык жардамдын негизинде, Иноват Рустамова жер тууралуу өз укугун бекемдеп алды. Демек, параюрист жана долбоордун юрист-консультанты жарандардын укугун сактоо, мыйзамдын үстөмдүгүн, атап айтканда, жарандардын жер маселесин чечүүгө жана аны туура башкарууга мүмкүнчүлүк берген мыйзамды сактоого өз салымдарын кошушту.

“Борбодукр Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоору Кыргызстанда жана Тажикстанда 2017-жылдын июль айынан баштап Big Lottery Fundдын финансылык жардамынын негизинде Age International, ХелпЭйдж Интернэшнл жана Баткен АКК менен биргелешкен аракеттеринин аркасында ишке ашырылууда. Долбоордун максаттарынын бири – параюристтерди колдоо аркылуу аярлуу айыл тургундарына керектүү юридикалык маалыматты жана консультацияларды берүү. Андан тышкары, аларды майыптык жана социалдык төлөмдөр, пенсия жана жөлөк пул алуу боюнча өз укуктарын ишке ашырууга үйрөтүү.

“Алты бала үчүн социалдык жөлөк пул” ийгилик окуясы

Лейлек районунун, Интернационал айылынын 35 жаштагы тургуну, **Бактыгуль Жемуратова** юридикалык консультацияны “Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоору аркылуу алууга мүмкүн экендигин билгенден кийин, параюрист Майрам Бабаевага кайрылды.

Б. Жемуратова жашы жете элек алты баласына социалдык жөлөк пулду ала албай жүргөн. Ал Интернационал айылында эмес, Бишкек шаарында каттоодон өткөндүктөн, жергиликтүү комиссия ага социалдык жөлөк пул берүүдөн баш тарткан болчу. Ага жардам берүү үчүн параюрист Майрам Бабаева анын керектүү документтерин алып, ЛАРК уюмуна консультацияга жиберди. Консультацияга төлөнүүчү чыгымдарды долбоор өзүнө алды.

ЛАРКтын юристи документтерди изилдеп, Бактыгүл Жемуратова аткара турган ар бир кадамды жазып берди. Жазылган кадамдарды ишке ашыруу аркылуу, ал ар кандай инстанцияларда кошумча документтерди топтоп, аларды социалдык маселелер боюнча комиссияга жөнөттү. Толугу менен бардык процедура бир айдан ашык убакытты алды. Акырында, ал 2017-жылдын март айынан баштап, өзүнүн жашы жете элек алты баласына жөлөк пул ала баштады. Ал биринчи алган жөлөк пулга саан эчки сатып алды, азыр, анын балдары сүт ичип жатышат. Бактыгүл менен анын балдарынын жашоолору жакшы жакка өзгөрүлдү.

“Биз өтө татаал жагдайда болуп калганбыз – дейт Бактыгүл. – Бирок параюристтин жана долбоордун жардамы менен мен өз укугумду ишке ашырууга жеттим. Азыр менин балдарым пайдалуу азыктарды жеп жатышат”. Юридикалык жардамдын натыйжасында, Бактыгүл Жемуратова балдарга жөлөк пул алды. Демек, параюрист жана долбоордун юрист-консультанты жарандардын укугун сактоо, мыйзамдын үстөмдүгүн, тагыраак айтканда, жарандарга социалдык жөлөк пулдарды алууга жана аларды туура башкарууга мүмкүнчүлүк түзгөн мыйзамды сактоо боюнча өз салымдарын кошушту.

Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин ижарага алууда аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө колдоо көрсөтүү

“Борбордук Азиядагы жакырчылыкты кыскартуу” долбоорунун алкагында ЛАРК Кадамжайдын юристтерине аз камсыз болгон үй-бүлө мүчөлөрү “Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин ижарага алууда аз камсыз болгон үй-бүлөлөр кандайдыр бир жеңилдиктерге ээ болушабы?” (бул маселени көтөргөн жарандар “ФПС жерлери” деп бул Фондунун эски аталышын атоону улантышууда) деген суроо менен көп кайрылышат. Биз бул жерде көптөгөн жарандарды кызыктырган маселеге жооп берүүгө аракеттенебиз.

Кыргыз Республикасында аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдү социалдык жактан коргоо, киреше жана сапат деңгээлин жогорулатуу маселелери мурдагыдай эле актуалдуу бойдон калууда.

Мамлекет тарабынан үй-бүлө статусун жана анын экономикалык өз алдынчалуулугун бекемдөөгө, аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн, кароосуз калган балдардын санын азайтууга ж.б. багытталган ушундай калктын социалдык-аярлуу катмарын социалдык жактан колдоо маселелерин чечүү чаралары (стратегиялык документтерди жана башка бир катар мыйзамдарды кабыл алуу) көрүлүүдө.

Калктын бул катмарына социалдык колдоо көрсөтүүнүн бир түрү – мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө ижарага түз берүү болуп эсептелет. Бул ушул катмардагы жарандар түз сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү аркылуу, соодалоого катышпай туруп эле жер тилкелерин ижарага ала алышат дегенди билдирет, башкача айтканда, алар аукционго же сынакка катышпай эле жер тилкелерин ижарага ала алышат.

Калктын социалдык аярлуу катмарына берилген бул укук КР Өкмөтүнүн 2007-жылдын 22-июнундагы №243 Токтому менен жактырылган, (КР Өкмөтүнүн 2012-жылдын 3-сентябрындагы №602 Токтомунун редакциясында, 2016-жылдын 18-ноябрындагы №599) мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин ижарага берүү шарттары жана тартиби жөнүндөгү Типтүү Жобо – андан ары текст боюнча “Типтүү жободо” бекитилген.

Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерлерин ижарага берүү Перспективдүү пландын негизинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары тарабынан ишке ашырыларын эске алуу керек, анда жер иштетүүчүлөрдүн кээ бир деңгээлиндегилердин муктаждыктары аныкталат: Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерлерин аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө ижарага түз берүү.

“Аз камсыз болгон үй-бүлөлөр” түшүнүгүнө кимдер кириши мүмкүн?” деген суроо пайда болушу мүмкүн.

Жогоруда белгиленген жобонун 1-пунктунда бул түшүнүккө аныктама берилген, ага ылайык, “аз камсыз болгон үй-бүлөлөр жана жарандар – Кыргыз Республикасынын мыйзамында көрсөтүлгөн тартипте берилген, аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн жана жарандардын социалдык паспортторуна ээ болгон, керектөөнүн кепилденген минималдык өлчөм деңгээлинен (ККМӨД) ашпаган, жан башына белгиленген үй-бүлөлүк кирешеси бар үй-бүлөлөр жана жарандар”.

Жогоруда белгиленгенден тышкары, ал жободо аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерин ижарага берүүнүн өзгөчөлүктөрү белгиленген:

- Жергиликтүү кеңеш Мамлекеттик фондунун жерлерин жер-пландоо аймактарынын Перспективдүү планына ылайык, түз сунуштоо аркылуу экономикалык жактан ылайыктуу аймактагы жерди ошол жергиликтүү кеңештин аймагында турукташкан социалдык багыттагы субъектилерге жана аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө жана жарандарга берүүгө укуктуу. Анда сунушталган жердин аянты Мамлекеттик фондунун айыл чарба багытындагы жеринин жалпы аянтынын 20 пайызынан ашпашы керек (Типтүү жобонун 14-пункту).
- Типтүү жобонун 4-бөлүмүндө Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерлерин соодалоодон тышкары, бетме-бет сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү аркылуу ошол муниципалитеттин (тиешелүү айыл өкмөтүнүн) аймагында жашаган аз камсыздалган үй-бүлөгө түз берүүнүн шарттары белгиленген.
- Мамлекеттик фондунун жерлери ижарага 5 жылга берилет. Бул мөөнөт аяктаганда КР мыйзамдарына ылайык, ижара акысы, салык төлөмдөрү, камсыздандыруу төлөмдөрү өз убагында төлөнгөндө жана Мамлекеттик фондунун айыл чарба жерлерин рационалдуу пайдалануунун жана агротехникалык талаптары сакталганда (Типтүү жобонун 3-пункту), тараптардын макулдашуусу боюнча Мамлекеттик фондунун айыл

чарба жерлерин пайдалануу мөөнөтү узартылат. Ошол эле учурда физикалык жана юридикалык тараптарга ижарага берилип жаткан айыл аймактарында жайгашкан Мамлекеттик фондунун жер өлчөмдөрү жана ижарага берүүнүн конкреттүү мөөнөттөрү тиешелүү айыл өкмөттө түзүлгөн Жер боюнча комиссия тарабынан бекитилет.

Калктын социалдык аярлуу катмарлары үчүн укуктук нормативдик актылар

Баткен областында жашаган көптөгөн жарандар (айрыкча, аз камсыз болгон, көп балалуу үй-бүлөлөр) аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө ай сайын төлөнүүчү жөлөк пулдарды (пособиелерди) чегерүү үчүн үй-бүлөнүн биргелешкен кирешесин аныктоо маселелери боюнча кайрылгандыктарына байланыштуу, КР Өкмөтүнүн 2009-жылдын 29-декабрындагы Токтому менен бекитилген, аз камсыз болгон, көп балалуу үй-бүлөлөргө ай сайын берилүүчү жөлөк пулдарды бекитүү үчүн бирдиктүү кирешелерин аныктоонун тартиби жөнүндөгү №824 Жобонун текстин жарыялайбыз:

Балдары бар, аз камсыз болгон үй-бүлөнүн ай сайын берилүүчү жөлөкпулун дайындоо үчүн үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоонун тартиби жөнүндө

ЖОБО

(КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 4-апрелиндеги N 133, 2012-жылдын 3-августундагы N 543, 2013-жылдын 16-апрелиндеги N 200, 2013-жылдын 31-октябрындагы N 587, 2014-жылдын 4-июнундагы № 308, 2014-жылдын 29-сентябрындагы № 554, 2015-жылдын 2-октябрындагы № 675, 2016-жылдын 21-сентябрындагы № 498 токтомдорунун редакцияларына ылайык)

1. Бул Жобо "Кыргыз Республикасындагы мамлекеттик пособиелер жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык иштелип чыкты жана балдары бар аз камсыз үй-бүлөлөргө ай сайын берилчү жөлөкпул дайындоо үчүн үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоонун тартибин белгилейт.

I. Жалпы жоболор

1. Бул Жободо төмөнкүдөй түшүнүктөр пайдаланылат:

1.1. **Жалпы киреше** - отчеттук мезгил ичинде үй-бүлө мүчөлөрүнүн өндүрүштүк иштен алган кирешелери, менчигинен жана күндөлүк трансферттерден (пенсиялар, өлчөмү пенсиянын базалык бөлүгүнөн төмөн болгон ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын пенсиясынан тышкары стипендиялар, жөлөкпулдар, материалдык жардам жана башка компенсациялык төлөөлөр) алган кирешелер түрүндөгү каражаттарынын суммасы.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

1.2. **Жан башына туура келүүчү орточо жалпы киреше** - бир айга же бир жылга үй-бүлөнүн ар бир мүчөсүнө карата эсептелген үй-бүлөнүн жыйынды кирешеси.

1.3. **Жалпы кирешени аныктоодо эске алынуучу үй-бүлөнүн курамы** - үй-бүлөнүн курамына никеден, туугандыктан же бала асырап алуудан улам келип чыга турган мүлктүк жана мүлктүк эмес жеке укуктарга жана милдеттерге байланышкан, чогуу жашаган, чогуу чарба жүргүзүшкөн жана жалпы бюджетке ээ болгон адамдар.

2. Үй-бүлөнүн жалпы кирешесинин курамына кирешелердин төмөнкү түрлөрү киргизилет:

2.1. Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча, эмгек акы, стипендия, ошондой эле материалдык жардам, жеңилдиктердин ордуна ай сайын берилүүчү акчалай компенсациялар жана өлчөмү пенсиянын базалык бөлүгүнөн төмөн болгон ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдардын пенсиясынан тышкары пенсия түрүндө алынган кирешелер;

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308, 2015-жылдын 2-октябрындагы № 675 токтомдорунун редакцияларына ылайык)

2.2. Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча эмес алынган кирешелер;

2.3. Экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн алынган кирешелер;

2.4. Фермердик, дыйкан чарбалардын мүчөлөрүнүн жана башка айыл чарба бирикмелеринин жана уюмдарынын жер участкаторду жана айыл чарба жаныбарларын пайдалануудан алган кирешелери;

2.5. Жеке көмөкчү чарбадан алынган кирешелер.

II. Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча алынган кирешелер

Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча алынган кирешелерге төмөнкү кирешелер таандык:

- кызматкерлердин үстөктөрдү, сыйлыктарды, кызматты айкалыштырганы үчүн эмгек акы, иш стажы үчүн, бийик тоолуу жана алыскы райондордо жана климаттык шарты оор жерлерде иштегени үчүн жана иш орду боюнча башка төлөмдөр үчүн коэффициенттерди жана үстөктөрдү кошкондогу эмгек акысы;

- акчалай үлүштөр, аскердик наамга жана иштеген жылдарга кошумчалар, ошондой эле аскер кызматчыларына жана аларга теңештирилген адамдарга натуралай үлүштөр же үлүштүн ордуна төлөнүүчү суммалар;

- Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык төлөнүүчү пенсиялар, өлчөмү пенсиянын базалык бөлүгүнөн төмөн болгон ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдардын пенсиясынан тышкары;

- жогорку, орто жана баштапкы кесиптик окуу жайлардын студенттеринин, аспиранттарынын, окуучуларынын стипендиялары;

- материалдык жардам, жеңилдиктердин ордуна ай сайын берилүүчү акчалай компенсациялар.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308, 2015-жылдын 2-октябрындагы № 675 токтомдорунун редакцияларына ылайык)

III. Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча эмес алынган кирешелер

Негизги иши, кызматы (аскер кызматчылары), окуусу боюнча эмес алынган кирешелерге төмөнкү кирешелер таандык:

- ачылыш жасаганга, ойлоп табууга, өнөр жай үлгүлөрүнө жана рационализатордук сунуштарга, ошондой эле илимдин, адабияттын, искусствонун чыгармаларын жаратканга, басып чыгарганга, аткарганга же башкача пайдаланганга автордук сый акылар;

- банктагы салынган акчалар боюнча жана Кыргыз Республикасынын мамлекеттик казынасынын милдеттенмелери боюнча проценттер жана утуштар;

- акчалай же натуралай түрүндө мураска калтыруу жана белекке алуу тартибинде алынган суммалар;

- өзүнө жеке менчик укугунда таандык кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктөрдү сатуудан алынган суммалар;

- юридикалык жактардын уставдык (уюштуруу) фондундагы үлүштөрүнө ылайык жарандарга акционердик коомдордун акцияларынан түшкөн кирешелерден төлөнө турган дивиденддер;

- Кыргыз Республикасынын мыйзамына ылайык алынчу алименттер.

IV. Экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн алынган кирешелер

1. Экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн алынган кирешелерге төмөнкүлөрдүн негизинде экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн алынган кирешелер кирет:

- юридикалык жак катары мамлекеттик каттоодо тургандыгы тууралуу күбөлүк;

- салык органдары тарабынан берилген патент.

2. Экономикалык иштин (ишкердиктин) башка түрлөрүнөн алынган кирешелерге төмөнкүлөрдүн негизинде алынган кирешелер таандык:

- кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктөрдү жалдоого (ижарага, прокатка, пайдаланууга) берүүдөн;

- териси баалуу айбанаттарды багып өстүрүүдөн жана сатуудан;

- үй жаныбарларын кайтарып багуу боюнча иштерди аткаруудан;

- жер үлүшүн ижарага берүүдөн же ижарага алуудан.

V. Фермердик, дыйкан чарбалардын мүчөлөрүнүн жана башка айыл чарба бирикмелеринин жана уюмдарынын жер участкаторду жана айыл чарба жаныбарларын пайдалануудан алган кирешелери

1. Жер үлүшүн пайдалануудан алынган үй-бүлөнүн кирешелери жер үлүшүнөн алынган кирешелердин нормативдерин колдонуу менен эсептелет (1-тиркемеге ылайык).

Эгерде үй-бүлө бир райондон башка районго көчсө, бирок мурдагы жашаган жеринен алган үй-бүлөнүн жер үлүшү (короо жанындагы участогу) калып кала турган болсо, анда жер үлүшүн (короо жай участогун) пайдалануудан түшкөн кирешелер жер үлүшүн (короо жай участогун) иштетүү/иштетпөө фактысын далилдеген, мурда жашаган жери боюнча жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы тарабынан берилген маалымкаттын негизинде эсепке алынат.

Бир райондон башка районго туруктуу жашоого келген үй-бүлө мүчөсүнүн мурда жашаган жериндеги үлүштүк менчигиндеги жер үлүшүнөн алынган кирешеси үй-бүлөнүн жалпы кирешесин эсептөөдө эске алынбайт.

Үй-бүлөнүн чыгып кеткен мүчөсүнүн үлүштүк менчигиндеги жер үлүшүнөн алынган кирешеси, жер үлүшүн пайдаланып жаткан үй-бүлөнүн жалпы кирешесин эсептөөдө эсепке алынат.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

2. Эгерде жер үлүшү иштетилбей, ижарага берилсе, анда жер үлүшүн ижарага берүү фактысын тастыктаган, ижарага берүү себеби жана ижара төлөмүнүн суммасы көрсөтүлгөн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын - айыл өкмөтүнүн (мындан ары - айыл өкмөтү) маалымкатынын негизинде ижара акысынын суммасы кирешеге киргизилет.

3. Жер үлүшүнүн бардык аянтын (же кайсы бир бөлүгүн) иштетүү жана/же аны ижарага берүү мүмкүн болбогон учурда жер үлүшү иштетилбеген жана/же ижарага берилбеген себебин көрсөтүү менен айыл өкмөтүнөн маалымкат талап кылынат. Мындай үй-бүлөгө жөлөкпулду дайындоо тууралуу айыл өкмөтүнүн комиссиясынын сунушу бар болгондо, жер үлүшүнөн түшкөн киреше эсептелбейт же жер үлүшүнүн иштетилген бөлүгүнөн алынган киреше эсептелет.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

4. Короо жанындагы участкактон алынган кирешелер короо жанындагы участкактон алынчу кирешелердин нормативдерин пайдалануу менен (2-тиркемеге ылайык) эсептелет.

5. Жер үлүшүнөн жана короо жанындагы участкактон алынчу кирешелердин нормативдери Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин калктын айыл чарбалык иштен алчу шарттуу кирешелерин баалоо боюнча эсептөөлөрүнүн негизинде жыл сайын кайрадан каралып турат жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан бекитилет.

6. Үй-бүлөнүн айыл чарбалык жаныбарлары бар болсо, балдары бар аз камсыз үй-бүлөлөрдүн ай сайын берилүүчү жөлөкпулга муктаждыгы үй-бүлөнүн сандык курамына жана малынын санына ылайык аныкталат.

(Экинчи абзац КР Өкмөтүнүн 2013-жылдын 31-октябрындагы N 587 токтомунун редакциясына ылайык күчүн жоготту)

(Үчүнчү абзац КР Өкмөтүнүн 2013-жылдын 31-октябрындагы N 587 токтомунун редакциясына ылайык күчүн жоготту)

(КР Өкмөтүнүн 2013-жылдын 31-октябрындагы N 587 токтомунун редакциясына ылайык)

7. Үй-бүлөнүн жан башына туура келүүчү орточо жалпы кирешеси үй-бүлөнүн ар бир мүчөсүнө үй-бүлөнүн кепилденген эң төмөнкү кирешесинен ашып кеткен төмөнкү учурларда жөлөкпул дайындалбайт:

а) эгерде үй-бүлө 1-9 мүчөдөн турса, үй чарбасында 3 жана андан ашык ую же 2 же андан ашык бодо малы болсо (кунаажын, бука, жана 1 жаштан өткөн өгүз) же 2 жана андан ашык жылкысы же 25 жана андан ашык майда жандыктары (кой жана эчки) болгон учурда;

б) эгерде үй-бүлө 10 жана андан ашык мүчөдөн турса, чарбасында 4 жана андан ашык ую же 3 жана андан ашык бодо малы (кунаажын, бука, жана 1 жаштан өткөн өгүз) же 3 жана андан ашык жылкысы же 35 жана андан ашык майда жандыктары (кой жана эчки) болгон учурда.

(КР Өкмөтүнүн 2013-жылдын 31-октябрындагы N 587, 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомдорунун редакцияларына ылайык)

VI. Үй-бүлөнүн жыйынды кирешесин аныктоо учурунда узак пайдаланылуучу товарларды эсепке алуу

(КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 4-апрелиндеги N 133 токтомунун редакциясына ылайык)

1. Үй-бүлөдө бир жана андан ашык аталыштагы узак пайдаланылуучу иш абалында турган товарлар бар болгон учурда үй-бүлө балдары бар, аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн ай сайын берилүүчү жөлөкпулун алууга укугу болбойт.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

2. Узак пайдаланылуучу товарларга төмөнкүлөр кирет:

- даярдоочу завод чыгарган жылды кошкондо пайдалануу мөөнөтү 20 жылдан кем, ошондой эле кыймылдаткычынын жумушчу көлөмү 2000 жана андан көп куб сантиметр (2 жана андан көп литр) болгон, даярдоочу завод чыгарган жылды кошкондо пайдалануу мөөнөтү 20 жылдан ашык жеңил автомобиль;

- айыл чарба техникасы (трактор, комбайн);

- жүк ташуучу автомобиль;

- микроавтобустар.

(КР Өкмөтүнүн 2016-жылдын 21-сентябрындагы № 498 токтомунун редакциясына ылайык)

VII. Жалпы кирешени аныктоодо эсепке алынбай турган кирешелердин түрлөрү

Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо эсепке алынбай турган кирешелердин түрлөрүнө төмөнкүлөр кирет:

- мамлекеттик жөлөкпулдар;
- сөөк коюуга берилүүчү жөлөкпулдар;
- Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган компенсациялык төлөмдөр (жеңилдиктердин ордуна ай сайын берилүүчү акчалай компенсациялардан тышкары);
- камкордукка алгандардын (көзөмөлчүлөрдүн) кирешелери;
- социалдык коргоо органдары тарабынан бир ирет берилүүчү жөлөкпулдар жана жеңилдиктердин бардык түрлөрү;
- кош бойлуулук жана төрөгөндүк боюнча жөлөкпул;
- жумушка убактылуу жарамсыздык боюнча жөлөкпул;
- иш сапарга жана жаңыдан иштей турган жерге баруу үчүн берилчү сарптоолор (Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан белгиленген нормалардын чегинде);
- күндүзгү окутуучу формадагы орто жана жогорку кесиптик окуу жайлардын студенттеринин, башталгыч кесиптик билим берүүчү жана жалпы билим берүүчү мектептердин окуучуларынын өндүрүштүк практика, каникул учурунда студенттик отряддын курамында иштеген же айыл чарба жумушуна жөнөтүлгөн учурда иштеген эмгегинин акысы;

- травма же майыптык алган учурдагы, камсыздандырылган адам каза болгондо, материалдык чыгым же мүлкүнөн айрылгандагы камсыздандырылган суммалар;

- табигый кырсыктарга кабылгандагы, ооруп калгандагы, ошондой эле кызматкер же анын жакын туугандары каза болгонго байланыштуу материалдык чыгымдарынын ордун толтуруу катары кызматкерге көрсөтүлчү материалдык жардамдын суммалары;

- жумушсуздук боюнча жөлөкпул;

- өлчөмү пенсиянын базалык бөлүгүнөн төмөн болгон, ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелүү адамдардын пенсиялары.

(КР Өкмөтүнүн 2011-жылдын 4-апрелиндеги N 133, 2014-жылдын 4-июнундагы № 308, 2015-жылдын 2-октябрындагы № 675 токтомдорунун редакцияларына ылайык)

VIII. Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо эсепке алынчу адамдардын чөйрөсү

1. Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо үй-бүлөнүн курамында эсепке алынчу адамдарга төмөнкүлөр кирет:

- атасы, энеси, өгөй атасы, өгөй энеси, алардын балдары, жалпы чарба жүргүзүп, чогуу жашаган ата-энелери. Өгөй балдар жана өгөй кыздар чогуу жашаган шартта өз балдары менен бирдей эсептелишет.

2. Үй-бүлөнүн курамы балдары бар, аз камсыз үй-бүлөлөргө ай сайын берилчү жөлөкпул дайындоо үчүн кайрылган учурдагы абалга карата аныкталат.

3. Үй-бүлөнүн курамын тастыктоо үчүн айыл өкмөтүнөн, турак-жай - пайдалануу органдарынан, кварталдык комитеттерден берилген маалымкаттар тапшырылат.

IX. Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо эсепке алынбачу адамдардын чөйрөсү

Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо эсепке алынбачу адамдарга төмөнкүлөр кирет:

- үй-бүлөнүн бош жүргөн, окубаган жана иш менен камсыз кылуу органдарында белгиленген тартипте катталбаган, эмгекке жарактуу курактагы (16 жаштан жогорку) мүчөлөрү (ата-энесинен башкалар);

- камкордукка алгандар (көзөмөлчүлөр) жана алардын жубайлары, арыз камкордукка алынган балдарга берилгенде (камкордукка алынган балдар жана алардын бир тууган агалары, эжелери өзүнчө үй-бүлө катары эсептелишет);

- Кыргыз Республикасынын Куралдуу Күчтөрүнүн катарында мөөнөттүү чыныгы аскердик кызмат өтөп жүргөн үй-бүлө мүчөлөрү;

- жазасын өтөөчү жайларда жүргөн, соттолуп кеткен үй-бүлө мүчөлөрү;

- балдар үйлөрүндөгү, интернат үйлөрдөгү жана карылар үйлөрүндөгү мамлекеттин толук камкордугунда турган үй-бүлө мүчөлөрү;

- социалдык тейлөөнүн жеке мекемелеринде туруктуу жашаган үй-бүлө мүчөлөрү;

- ата-энелик укугунан ажыратылган ата-энелер;

- арыз берүүчү адам менен такай чогуу жашаган жана жалпы чарба жүргүзгөн адамдардан башка, арыз берүүчү адам менен туугандык байланышы жок адамдар.

Х. Үй-бүлөнүн жан башына орточо туура келүүчү жалпы кирешесин аныктоо

1. Үй-бүлөнүн жан башына орточо туура келүүчү жалпы кирешеси үй-бүлөнүн жөлөкпул алууга кайрылган айдан мурдагы үч ай ичиндеги жалпы кирешесин үчкө, андан кийин үй-бүлөнүн жан башына туура келүүчү жыйынды кирешесин аныктоодо эске алынган үй-бүлө мүчөлөрүнүн санына бөлүү жолу менен эсептелет.

Арыз берген адам үй-бүлөнүн курамында же кирешенин өлчөмүндө жакында болгон өзгөрүүлөр жөнүндө билдирген учурда тапшырылган документтерге ылайык кайрадан эсептөө жүргүзүлөт.

2. Бул Жобонун IV бөлүмүнүн 1, 2-пункттарында жана V бөлүмүнүн 2-пунктунда көрсөтүлгөн үй-бүлөнүн жан башына орточо туура келген жалпы кирешеси жана мезгилдүү иштеген кызматкерлердин кирешелери үй-бүлөнүн 12 ай ичиндеги жалпы кирешесин 12ге, андан кийин үй-бүлөнүн жан башына орточо туура келүүчү жыйынды кирешесин аныктоодо эске алынган үй-бүлө мүчөлөрүнүн санына бөлүү жолу менен эсептелет.

Менчигинин түрүнө карабастан, чарба субъекттеринде иштеген жарандардын кирешелерин эсептөө алардын эмгек акысынан жүргүзүлөт.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

3. Натура түрүндө алынган кирешенин өлчөмү кирешени алган мезгилдеги базар баасына которуу жолу менен эсептелет.

4. Үй-бүлөнүн жан башына орточо туура келүүчү жалпы кирешесин эсептөөдө камкордукка алгандардын (көзөмөлчүлөрдүн) жана камкордукка жана көзөмөлгө алынган балдардын кирешелери өзүнчө аныкталат.

5. Аялына (күйөөсүнө) соттун чечими менен балдарына алименттин өлчөмү аныкталып, бирок алимент төлөнбөсө, анда жөлөкпул алимент төлөө боюнча карыз тууралуу сот органдарынын маалымкатынын негизинде дайындалат. Мындайда сот органдарынан маалымкатты алты ай сайын жаңыртып туруу талап кылынат.

6. Жубайлар ортосундагы нике ажыратылып, бирок соттун чечими менен алимент аныкталбаса, анда кирешенин өлчөмү текшерүү актысынын жана арыз берген адамдын түшүнүк катынын негизинде аныкталат.

7. Жубайлар ортосундагы нике ажыратылбаган, бирок атасынан (энесинен) алимент төлөтүү жөнүндө соттун чечими чыгарылган болсо, ал эми жубайлар чогуу жашоосун улантышып жана жалпы чарба жүргүзүшсө, анда үй-бүлөнүн жалпы кирешесине атасынын (энесинин) эмгек акылары киргизилет.

Эгерде атасы (энеси) өзүнчө жашаса, анда үй-бүлөнүн курамынан атасы (энеси) чыгарылат, ал эми үй-бүлөнүн жалпы кирешесинде алып жаткан алимент гана эсептелет.

8. Жубайлар ортосундагы нике ажыратылбаган, бирок алар чогуу жашабаган учурда, анда үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоо үчүн атасынын (энесинин) кирешеси же алименттин өлчөмү талап кылынат.

Атасынын (энесинин) жашап турган орду аныкталбаган учурда ички иштер органынын издөө жөнүндөгү маалымкаты талап кылынат жана үй-бүлөнү текшерүү актысы жүргүзүлөт.

9. Баланын ата-энеси никеге катталбаган жана чогуу жашашпаган учурда үй-бүлөнүн курамын жана үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоо үчүн үй-бүлөнү текшерүү актысы жүргүзүлөт.

10. Алименттер сот органдарынын, ишканалардын, мекемелердин, уюмдардын жана чарбалардын маалымкаттарынын негизинде эске алынат.

11. Эгерде ата-энелердин бирөө республиканын чегинен сырткары, ошондой эле республикада иш жүзүндө жашаган ордунан башка жакта иштесе, анда үй-бүлөнүн жалпы кирешеси арыз берген адамдын жашоо-тиричилик шартын текшерүүнү эске алуу менен аз камсыз үй-бүлөнүн социалдык паспортунун негизинде аныкталат.

12. Үй-бүлөнүн жалпы кирешесин аныктоодо талаш маселелер пайда болгон учурда бул маселе райондук (шаардык) мамлекеттик администрациянын социалдык маселелер боюнча комиссиясында каралат.

Комиссиянын чечимине макул болбогон учурда бул маселе социалдык жактан коргоо чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган тарабынан же мыйзамда белгиленген тартипте чечилет.

XI. Бир жыл ичиндеги үй-бүлөнүн жалпы кирешесин тактоо

1. Бир жыл ичиндеги үй-бүлөнүн жалпы кирешесин тактоо төмөнкү учурларда жүргүзүлөт:

- үй-бүлөнүн кирешеси өзгөргөндө;
- үй-бүлөнүн курамы өзгөргөндө;
- бала төрөлгөндө;

- арыз берген адамдын, үй-бүлөнүн курамынын туруктуу жашаган жери өзгөргөндө же республиканын чегинен сыртка туруктуу жашоо үчүн кеткенде;
- үй-бүлө мүчөлөрүнүн бирөө мамлекеттин толук камкордугуна алынган мекемелерге өткөрүлсө;
- үй-бүлө мүчөлөрүнүн бирөө жеке менчик социалдык жактан тейлөөчү мекемеге өткөрүлсө;
- никеге катталса же нике ажыратылса;
- Кыргыз Республикасынын Куралдуу Күчтөрүнүн катарына жана башка аскердик түзүмгө жана аскер кызматы мыйзамда каралган (мөөнөттүү аскер кызматын өтөп жаткан учурда), Кыргыз Республикасынын мамлекеттик органына чакырылса;
- арыз берген адам же үй-бүлөнүн мүчөсү каза болсо;
- ата-энелик укугунан ажыратылса;
- күйөөсү же аялы эркинен ажыратууга соттолсо (тергөөдө болгон убакытты кошо) же мажбурлап дарыланууга жөнөтүлсө;
- бала 16 жашка чыкканда;
- окуучу жалпы билим берүүчү мектепти бүтүргөндө же андан чыгып кеткенде, ошондой эле ал 18 жашка чыкканда;
- окуучу же студент 18 жашка чыкканда, башталгыч, орто жана жогорку кесиптик окуу жайды бүтүргөндө же андан чыгып калганда;
- окууга же жумушка киргенде;
- пенсионерлер, жумушсуздар ишке орношкондо;
- майыптык тобунун мөөнөтү бүткөндө же өзгөргөндө.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

ХII. Үй-бүлөнүн кирешесин түзгөн булактарды документ жүзүндө тастыктоонун тартиби

1. Социалдык жактан коргоо органына же айыл өкмөтүнө балдары бар, аз камсыз үй-бүлөлөргө ай сайын берилчү жөлөкпул дайындоого арыз менен кайрылган арыз берүүчү адам, алынган кирешелерин тастыктаган төмөнкүдөй документтерди тапшырат:

- негизги иштеген, кызмат өтөгөн (аскер кызматчылары), окуган жери боюнча;
- негизги иштеген, кызмат өтөгөн (аскер кызматчылары), окуган жерлери боюнча эмес;
- экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн;
- айыл чарба ишинен.

Кирешелер тууралуу маалымкаттар эгер алар берилгенден бери үч айдан көп өтүп кетпесе кабыл алынат.

2. Жарандардын негизги иштеген, кызмат өтөгөн (аскер кызматчылары), окуган жана башка жерлеринен эмгек акы, стипендия, ошондой эле пенсия түрүндө алган кирешелери жөнүндө тастыктоочу документтер болуп иштеген, окуган жерлердин, калкты ишке орноштуруу органдарынын, Кыргыз Республикасынын Социалдык фондунун жетекчи, башкы бухгалтер кол коюп, гербдүү мөөр менен күбөлөндүрүлгөн маалымкаттары эсептелет.

Жалпы киреше жөнүндө маалымкаттын формасын социалдык өнүгүү чөйрөсүндөгү ыйгарым укуктуу мамлекеттик орган иштеп чыгат жана бекитет.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

3. Ишкер катары мамлекеттик каттоодон өткөнү жөнүндө күбөлүктүн жана салык органдары берчү патенттин негизинде жарандардын негизги иштеген, кызмат өтөгөн (аскер кызматчылары), окуган жерлеринен тышкары, экономикалык иш (ишкердик) жүргүзүүдөн алган кирешелери тууралуу тастыктоочу документ болуп жарандардын жазуу жүзүндөгү арызына ылайык салык органдары берген, белгиленген формадагы маалымкат эсептелет.

4. Алимент жөнүндө тастыктоочу документтерди сот органдары, ишканалар, мекемелер, уюмдар жана чарбалар кайрылган учурга карата аткаруу барагы бар болсо гана беришет.

5. Жер үлүшүн пайдалануудан, короо жанындагы участоктон, ошондой эле айыл чарба жаныбарларынан алынган кирешелерди аныктоо үчүн жердин өлчөмү, категориясы жана айыл чарба жаныбарларынын саны көрсөтүлгөн айыл өкмөтүнүн маалымкаты талап кылынат.

6. Менчигинин түрүнө карабастан чарба субъекттеринде иштеген жарандар иштеген жериндеги эмгек акысы жөнүндө маалыматтарды тапшырышат.

(КР Өкмөтүнүн 2014-жылдын 4-июнундагы № 308 токтомунун редакциясына ылайык)

**Жер үлүштөрүн пайдалануудан алынган кирешелердин
НОРМАТИВДЕРИ**

(КР Өкмөтүнүн 2016-жылдын 21-сентябрындагы № 498 токтомунун редакциясына ылайык)

№	Облустардын, райондордун, шаарлардын жана айылдык аймактардын аталыштары	Жер үлүштөрү	
		сугат (1 сотуктан айына сом менен)	кайрак (1 сотуктан айына сом менен)
	1. Баткен облусу		
1)	Баткен шаары	21	13
2)	Кызыл-Кыя шаары	32	17
3)	Сүлүктү шаары	31	12
	1.1. Баткен району		
1)	Ак-Сай айылдык аймагы	26	11
2)	Ак-Татыр айылдык аймагы	26	11
3)	Дара айылдык аймагы	27	11
4)	Кара-Бак айылдык аймагы	23	11
5)	Кара-Булак айылдык аймагы	26	11
6)	Кыштут айылдык аймагы	23	11
7)	Самаркандек айылдык аймагы	26	11
8)	Суу-Башы айылдык аймагы	25	11
9)	Төрт-Гүл айылдык аймагы	26	11
	1.2. Кадамжай району		
1)	Айдаркен шаары	28	17
2)	Кадамжай шаары	23	17
3)	Абсамат Масалиев айылдык аймагы	32	14
4)	Ак-Турпак айылдык аймагы	18	0
5)	Алга айылдык аймагы	30	17
6)	Бирлик айылдык аймагы	28	17
7)	Көтөрмө айылдык аймагы	23	17
8)	Кыргыз-Кыштак айылдык аймагы	22	0
9)	Майдан айылдык аймагы	30	17
10)	Марказ айылдык аймагы	30	14
II)	Орозбеков айылдык аймагы	24	16
12)	Совет айылдык аймагы	22	0
13)	Үч-Коргон айылдык аймагы	32	14
14)	Халмион айылдык аймагы	28	16
15)	Чаувай айылдык аймагы	32	14
	1.3. Лейлек району		
1)	Исфана шаары	30	14
2)	Ак-Суу айылдык аймагы	27	15
3)	Бешкент айылдык аймагы	21	11
4)	Жаңы-Жер айылдык аймагы	28	13
5)	Катран айылдык аймагы	26	13
6)	Кулунду айылдык аймагы	31	12
7)	Лейлек айылдык аймагы	25	12
8)	Маргун айылдык аймагы	21	11
9)	Сумбула айылдык аймагы	26	13
10)	Тогуз-Булак айылдык аймагы	28	12

**Үй жанындагы участкаларды пайдалануудан алынган кирешелердин
НОРМАТИВДЕРИ**

(КР Өкмөтүнүн 2016-жылдын 21-сентябрындагы № 498 токтомунун редакциясына ылайык)

№	Облустардын, райондордун, шаарлардын жана айылдык аймактардын аталыштары	Короо жанындагы участоктор (1 сотуктан айына сом менен)
	1. Баткен облусу	
1)	Баткен шаары	43
2)	Кызыл-Кыя шаары	63
3)	Сүлүктү шаары	62
	1.1. Баткен району	
1)	Ак-Сай айылдык аймагы	54
2)	Ак-Татыр айылдык аймагы	54
3)	Дараайылдык аймагы	55
4)	Кара-Бак айылдык аймагы	48
5)	Кара-Булак айылдык аймагы	53
6)	Кыштут айылдык аймагы	47
7)	Самаркандек айылдык аймагы	54
8)	Суу-Башы айылдык аймагы	52
9)	Төрт-Гүл айылдык аймагы	53
	1.2. Кадамжай району	
1)	Айдаркен шаары	57
2)	Кадамжай шаары	47
3)	Абсамат Масалиев айылдык аймагы	63
4)	Ак-Турпак айылдык аймагы	37
5)	Алга айылдык аймагы	61
6)	Бирлик айылдык аймагы	57
7)	Көтөрмө айылдык аймагы	47
8)	Кыргыз-Кыштак айылдык аймагы	45
9)	Майдан айылдык аймагы	61
10)	Марказ айылдык аймагы	59
11)	Орозбеков айылдык аймагы	49
12)	Совет айылдык аймагы	45
13)	Үч-Коргон айылдык аймагы	63
14)	Халмион айылдык аймагы	57
15)	Чаувай айылдык аймагы	63
	1.3. Лейлек району	
1)	Исфана шаары	61
2)	Ак-Суу айылдык аймагы	55
3)	Бешкент айылдык аймагы	43
4)	Жаңы-Жер айылдык аймагы	57
5)	Катран айылдык аймагы	53
6)	Кулунду айылдык аймагы	62
7)	Лейлек айылдык аймагы	51
8)	Маргун айылдык аймагы	43
9)	Сумбула айылдык аймагы	54
10)	Тогуз-Булак айылдык аймагы	56

Байланыш маалыматтар:

Баткен Айылдык Кенеш Кызматы

Дарек: 720100, Баткен шаары, Садыков көчөсү, 38

Телефон: 0996 (0) 3622 4-05-42

ХелпЭйдж Интернэшнл Кыргызстан

Дарек: Бишкек шаары, Абдрахманова көчөсү, 204, 4 кабат

Телефон: +996 312 66-46-36; **Факс:** +996 (0312) 62-08-30

ХелпЭйдж Интернэшнл

@HelpAgeKG

Вебсайт:

www.helpage.org,

www.helpageeeca.org